

besetzten westlichen Gebieten planmässig und in stärkstem Umfange zur Entlastung der deutschen Rüstungsfertigung und zur Erhöhung des Kriegspotenzials eingesetzt werden', gelastte Goering dus de oprichting van drie *Zentralauftragstellen* (Den Haag, Brussel en Parijs) die alle drie aan militaire bestellingen voorrang moesten geven.¹

In Den Haag begon de *Zentralauftragstelle* op 15 september te functioneren.² Zij groeide snel uit tot een bureau met ca. honderd man personeel.³ Ze ging een grote kartotheek opbouwen met gedetailleerde gegevens over de ca. twintigduizend grote en kleine Nederlandse bedrijven die tenslotte bij de uitvoering van Duitse orders betrokken werden⁴; ze bemiddelde tussen die bedrijven en hun Duitse opdrachtgevers en ze bevorderde de betaling die als regel prompt was. Nederlandse firma's die civiele Duitse opdrachten aanvaardden, hadden administratief alleen met deze *Zentralauftragstelle* te maken, bij militaire opdrachten was het de *Rüstungs-Inspektion* die de opdracht voorbereidde en toezicht hield op de uitvoering.

Vóór de *Zentralauftragstelle* met haar werkzaamheden begon, d.w.z. in de periode van eind mei tot medio september, was in Nederland al een totaal aan Duitse orders geplaatst van ca. $\frac{1}{2}$ miljard Rm.⁵, daar kwam vóór 1 april 1941 meer dan $1\frac{1}{2}$ miljard bij.⁶ Aanvankelijk waren veel Duitse bedrijven er niet op gebrand, fabricage-orders in Nederland te plaatsen: zij wilden hun bedrijfsgeheimen behoeden en ze waren bevreesd voor latere concurrentie. Begin '41 kregen zij verlof, alle uit Nederland afkomstige producten onder hun eigen naam in Duitsland af te leveren: men wilde voorkomen dat Nederlandse leveranciers de Duitse markt konden binnendringen.⁷

De *Rüstungs-Inspektion* had geen behoefte aan een dergelijke terughoudendheid, integendeel. Eind augustus, nog vóór de *Zentralauftragstelle* bestond, had zij in ons land al orders geplaatst voor munitie, geschut, veldkeukens, schijnwerpers, vliegtuigen en vliegtuigmotoren (revisie), torpedoboten en andere marine-vaartuigen, torpedobuizen, optische instrumenten, radioappa-

¹ Rondschrjven, 26 aug. 1940, van Goering aan alle hoge instanties van partij en staat (FO/SD, 514167-71). ² Voor de *Zentralauftragstelle* in werking trad, had *Generalkommissar* Fischböck een overeenkomstig bureau opgericht dat zich volgens zijn wens met de bestellingen niet alleen van de Duitse maar ook van de Nederlandse overheid moest bezig houden; Hirschfeld wist dat laatste te voorkomen. (H. M. Hirschfeld: *Herinneringen uit de bezettingstijd* p. 52). ³ *Zast*: 'Zweijahresbericht' (24 juni 1942), p. 5 (*Zast*, 2 a, B 1). ⁴ *Zast*: 'Jahresbericht 1941', p. 25-26 (a.v.). ⁵ *Zast*: 'Bericht Mai und Juni 1942', p. 2-3 (a.v., 3 a III B 4). ⁶ ('Meldungen aus den Niederlanden') 'Jahresbericht 1942' p. 103. ⁷ *Reichswirtschaftsministerium*: 'Vermerk betr. Umlegung von Aufträgen in die besetzten Gebiete', 11 jan. 1941 (FiWi Abt. Preisbildung, 36 H 2 b).